

USTEC,
Estratègies d'inclusió per a l'alumnat amb risc de marginació
Dijous 16 d'octubre de 2003

APRENDRE DELS CONFLICTES

Gràcies per haver-me convidat a aquesta taula. Amb les nostres aportacions crec que es desprèn una il·lusió per a l'educació que no hem perdut amb els anys. Amb el poc temps que queda, més que relatar l'experiència sobre resolució de conflictes que hem portat a terme des de fa vuit anys en un institut de secundària del Vallès Oriental¹, intentaré cenyir-me a una possible valoració i a expressar les meves preocupacions d'aquest moment respecte a la mediació escolar.

Qualsevol experiència pedagògica va lligada a l'itinerari personal de cadascú, a la ruta de vida i, en aquest cas, respon clarament a les dificultats que ens vam trobar uns professors l'any 1995 quan tiràvem endavant un nou institut.

He titulat l'exposició *Aprender dels conflictes* perquè la gestió del conflicte i haver passat com a parts implicades per processos conflictuals provoca alguns canvis i, en el marc escolar, millora les relacions personals i també la convivència. Davant d'un conflicte reaccionem de moltes maneres. Quan estem en situació d'afrontar-lo parlant podem començar el procés de resolució que sovint ens tranquil·litza, ens pot acostar a l'altre o obrir-nos a noves expectatives.

El conflicte és natural en les persones i si es gestiona de manera positiva i creativa, tal com es porta a terme en els programes de mediació escolar, incita al canvi i capacita per a la convivència.

La pràctica de la resolució de conflictes usa mètodes no violents i respectuosos. La base és la paraula. Agradi o no, pensem que ens toca a nosaltres els professors o no, la realitat és que els adolescents i joves que hi ha als instituts necessiten aprendre a escoltar i a parlar, a tenir paciència i a adquirir unes habilitats socials per poder-se relacionar millor. La paraula sembla que estigui en dèficit i imperi l'acte. Aquesta constatació la podem veure cada dia al pati, a l'aula, al passadís de l'escola: abans d'asseure's i parlar de què passa i mirar d'entendre-ho, es passa a l'acció.

¹ L'experiència està publicada a *Aprender del conflicto*, Graó, 182, 2003

Molt sovint els professors ens preguntem el perquè d'aquest malestar a la secundària. Per què ara parlem de mediació i fem cursos d'aquesta mena i no fa pas gaires anys ni se'n sentia parlar? I no és pas que s'hagi descobert ara: la mediació i els mètodes de resolució de conflictes on intervé un tercer neutral, facilitador, són tan antics com la societat, es troben en els orígens dels pobles. A Catalunya mateix hi havia una important tradició de "bons homes", persones acceptades per la comunitat per a intervenir en conflictes d'herències, de veïns, de família,...

La resposta a aquesta inquietud és molt diversa, crec que hi ha molts factors. Provaré d'exposar-ne algun sabent que faig una modesta aproximació i que només em referiré a algunes situacions que observem en la nostra pràctica educativa.

Sembla que és un símptoma dels temps l'anomenat declivi de la funció paterna. S'ha produït una educació massa permissiva i, sobretot, no hem sabut dir que no. Els nens i nenes sembla que ho hagin de tenir tot. Donant-ho tot s'anul·la el desig i es crea una constant insatisfacció. Les actituds d'avorriment, d'apatia van lligats amb alguns trastorns de conducta que trobem en alguns adolescents. La dificultat més gran per als professors és fer complir unes normes mínimes de convivència i de respecte davant d'alguns alumnes que dificulten el ritme de treball a les aules. Dit d'una altra manera, posar límits als qui no els tenen apresos.

Aquest tipus d'educació en què s'ha de satisfer tot el que vol el nen, de vegades penso que l'hem trasllat a l'educació secundària. No només comptem amb uns currículums atapeïts i amb uns horaris on no hi té cabuda cap buit, sinó que, com que els adolescents són tan "problemàtics", diuen, els aboquem tot de programes i projectes extraordinaris. Els exemples serien infinits, dóna la impressió que l'escola ha de prevenir de tots els mals de la nostra societat. Els professors, que volem impartir la nostra assignatura i que ens agrada de fer-ho, davant d'aquest allau de propostes "innovadores" diem que ja està bé. Per mi, introduir la resolució de conflictes als centres no ha de servir per tancar forats –de forat sempre n'hi ha d'haver algun d'obert!- ni per omplir una mica més aquesta motxilla tan plena. És, simplement, una opció personal, una manera d'entendre els problemes i, sobretot, és obrir un espai de diàleg per als adolescents.

Un segon factor podria ser el que alguns sociòlegs han anomenat la generació de la clau. Els pares treballen fora de casa i els nois es passen hores davant la televisió o al carrer. Sí que hi ha casos que responen a aquest esquema però no deixa de ser molt simplista. Els papers tradicionals

de la família estan en crisi i es parla de renúncia de la família a l'educació. No podria ser que tinguéssim nostàlgia de la família tradicional? Crec que la família ha canviat, no que hagi renunciat. Hi ha nous models, nous valors,...

Les noves tecnologies, els mitjans de comunicació i la cultura de la immediatesa podrien constituir el tercer factor d'aquesta pinzellada sobre el moment actual i els joves. És difícil trobar algú en una classe sense mòbil, els missatges entre emissor i receptor són tan ràpids com una respiració o una mirada. El mateix mòbil serveix per jugar i, si no, ja es compta amb les consoles (el nom ja fa la cosa!), plays,... Llavors, a l'aula, és tot tan avorrit... Hi ha algunes addiccions perilloses i és que l'oferta per consumir ho abraça gairebé tot. Com que l'educació és procés i els processos solen ser lents, constatem cada dia que l'escola va contra corrent. Intentava, fa molt poc, fer un debat amb un grup d'alumnes sobre un tema que interessava molt, un dels meus objectius era que respectessin el torn de paraules. El guirigall fou impressionant i en un moment determinat una noia digué "esto es un debate, no?" I sí que ho devia ser en la seva imatge de determinats programes de debat a la televisió. Aquest mateix mitjà, per altra banda, de tant mostrar la violència, converteix l'horror en una cosa banal. Aquest és un altre tema.

La mateixa adolescència, en quart lloc, podria aportar o explicar algun aspecte d'aquest malestar. Es parla de l'adolescent com a problema i potser no es té prou en compte aquesta etapa de canvi i de crisi: «En aquest període fluctua entre una dependència i una independència extremes (...), es mou entre l'impuls al despreniment i la defensa que imposa el temor a la pèrdua d'allò conegut. És un període de contradiccions, confós, ambivalent, dolorós, caracteritzat per friccions en el medi familiar i social».² Aquest quadre, per tant, és normal. Aquesta ambivalència els fa molt diversos i un mateix adolescent pot reaccionar de manera insolidària en algun moment i en l'altre ser el més creatiu del grup. Molts dels símptomes que presenten com a subjectes són propis d'aquest moment de trànsit, de separació, de recerca d'identitats,... L'adolescent, immers en un sistema de normes i límits massa sever, pot reaccionar amb violència. O, pel contrari, si no hi ha aquest límit, si viu el caos, també pot sorgir el desassossec i l'angoixa. L'adult destaca més els aspectes ingrats del creixement i oblida que l'adolescència també és una etapa de felicitat i creativitat. "L'artista adolescent és una figura que la història de la cultura mostra repetidament, i tant en artistes com en homes de ciència es troben testimonis que tota la

² Traduït d' A. Aberasturi, *La adolescencia normal*. Paidós

seva obra de maduresa no és altra cosa que la concreció d'intuïcions i concrecions sorgides en aquesta edat."³

L'últim dels factors del malestar a què em volia referir és el del propi ensenyament. Hi ha incertesa i desconcert. Les modificacions que vénen per llei (LOGSE, contra reforma i LOCE) si bé no afecten allò més essencial de l'educació que és la relació professor-alumne o la vida social entre els alumnes d'un institut, sí que responen a diferents ideologies i a diferents criteris que tenen una traducció evident en l'organització dels centres. Només posaré tres exemples: la contradicció entre diversificar i uniformitzar els ensenyaments, la funció del professorat o el debat sobre què hem d'ensenyar.

No és fàcil dir en poques paraules l'experiència d'aquests últims vuit anys en mediació escolar. I menys quan un hi està implicat, però ho intentaré.

L'any 1995, un grup de professors a la direcció d'un centre començàvem a elaborar un reglament de règim intern o apareixia la figura d'un tutor de suport o la d'un instructor facilitador. Sorgia la necessitat de buscar altres estratègies, que no es reduïssin a l'expulsió, per reconduir alguns casos de comportament inadequat dels alumnes. El curs 1998-1999 iniciàvem la formació a l'institut amb un grup de professors, alumnes i pares, un assessorament que ens va atorgar el Departament d'Ensenyament. Paral·lelament anàvem portant alguns casos pràctics de mediació. De mica en mica es va anar introduint el tema, molt gradualment; al costat de la formació i de la pràctica s'inclouïa al reglament de règim intern i s'aprojava en claustre i consell escolar. El curs actual, 2003-2004, amb una bona experiència en la gestió de casos, tenim un espai a l'institut per al servei de mediació, unes hores de dos professors per atendre alguns casos i un crèdit variable inclòs al currículum que s'imparteix amb alumnes de segon cicle d'ESO anomenat *Vida i conflicte*. De les classes d'aquest crèdit en van sortir els alumnes que volen formar part del servei de mediació i que van renovant el grup de mediadors.

Cada inici de curs, en el pla d'acollida es presenta el servei de mediació a alumnes i professors. Funciona com a alternativa a la resolució de conflictes per altres vies i és un servei voluntari.

L'acceptació d'aquesta línia de gestió del conflicte no és mai majoritària. Malgrat les contradiccions que comporta la introducció de la mediació als instituts, malgrat les limitacions, podem afirmar que per les persones que hi

³ *La adolescència normal*, op.cit.

ha passat, ja siguin parts implicades en un conflicte o els mateixos mediadors és una experiència enriquidora i afavoreix la integració i la convivència.

Fina Dantí Vilalta, professora d'Institut